

rumene, nemirne, porogljive oči se srečajo s Spačkovimi, ki si pravi ves potrt: »Muc ve vse in me draži.«

Spaček bi ga rad prestrašil. Saj nosi pasji ovratnik, torej je pes. Da, da, kar čuti, kako postaja pes, hotel bi polokati iz skledice, leči v svitek, obirati si bolhe, steči za zajcem, zalajati: »Hov, hov!«

Spaček se zažene in pokaže zobe. Maček zbeži, spleza na drevo, odskoči na sosedov vrt. Spaček se smeje od srca. Pozabil je vse ponižanje. Pes biti je res zabavno. Postavi se k ograji in laja na mimoideče, ki si jih seveda samo misli. Toda psi so priklenjeni, vsaj čuvaji. Sultan je priklenjen. Spaček pobrsk po žepih, izvleče konec vrvice in se priveže za ovratnik k drevesu.

Domači so ga jeli iskati. Ko so ga našli na koncu vrta, je Spaček ves srečen čepel in razkopaval zemljo. S prednjima tacama je kopal globoko luknjo, z zadnjima pa je živo odmetaval prst. Zdaj pa zdaj je žalostno zabevskal, zraven pa premikal spodnjo ustno kakor psi.

»Ta otrok prav gotovo ne bo nikoli kakor drugi,« pravi Spačkov očka. Odpne mu ovratnik, mamica pa se v strahu odmakne od tega blatnega, razkuštranega bitja, ki so ga zmotili v sredi najlepših sanj in ki zdaj ne ve, ali naj ostane pes ali zopet postane deček.

Dr. PAVEL BREŽNIK:

Mladostna leta velikega cesarja.

priliki, ko se odvarja v Ljubljani spomenik Napoleoni Iliriji, ki ga vidite na strani 13., se bomo seznanili z mladostnimi leti velikega francoskega cesarja, čigar svetla slava je objela ves svet in pustila za seboj sijajno, trajno sled.

Napoleon Bonaparte se je rodil 15. avgusta 1769., torej pred 160 leti, v mestu Ajaccio na otoku Korziki. Bil je drugi sin Charlesa Bonaparte in Laetitie, rojene Ramolino. Krstno ime Napoleon je bilo tedaj med Francozi neznano. Ko je bil Napoleon pozneje v Franciji birman, se je škof čudil njegovemu imenu, a mladi kadet mu je odgovoril, da je mnogo svetnikov v nebesih, čeprav jih je samo 365 v pratiki.

Že v zgodnji mladosti se je pokazala njegova odločnost in njegov gospodujoči značaj. »Nič mi ni imponiralo,« je pravil, »bal se nisem nikogar, enega sem premlatil, drugega sem opraskal, vsi so se me bali.« V svojem rojstnem kraju je hodil Napoleon v zasebno šolo mestnega župnika. Učenci v njej so tvorili dva tabora, Rimljane in Kartažane. Napoleon je pregovoril svojega starejšega brata, da mu

je prepustil mesto poveljnika Rimljanov in zavzel Napoleonovo mesto poveljnika kartažanske vojske.

Čeprav spada Korzika pod Francijo, govore tam večinoma italijansko narečje. Ko so poslali devetletnega Napoleona študirat v Francijo, je moral začeti s študijem francoskega jezika. Najprej je bil nekaj mesecev v srednji šoli (collège) v Autunu. Tu ga je abbé (duhovnik) Chardon učil francoščine. Napoleon ga je poslušal z odprtimi očmi in usti, toda ni imel rad, če je abbé besede ponavljal. »Gospod,« mu je dejal, »to pa že vem«.

Še deset let mu ni bilo, ko je bil sprejet v kraljevo vojaško šolo v Briennu. Mali Napoleon, ki je tedaj še zelo slabo govoril francosko in je sploh vse svoje življenje govoril s korzikanskim naglasom, se je čutil osamljenega med tovariši, ki so ga gledali po strani, saj je imel zagorela lica in ostre, temne oči korzikanskih gorjancev.

Štirinajstletni Napoleon v brienski vojaški šoli.
(Najstarejši portret velikega cesarja.)

Enemu profesorjev, ki mu je bilo ime Depuis, se je zasmilil mali osamljenec in začel mu je dajati posebne ure francoščine. Tri mesece pozneje je deček že tako dobro govoril, da je mogel začeti s študijem latinščine. A že takoj v začetku se je pokazal pri njem odpor, ki ga je ohranil vse svoje življenje napram mrtvim jezikom, med tem ko se je takoj pokazala njegova nadarjenost za matematiko. Tako je prišlo do tega, da je izdeloval za svoje tovariše računske naloge, med tem ko so mu ti v zameno delali latinske naloge, ki jih je mrzil.

Ena najljubših zabav malega Napoleona je bilo obdelovanje majhnega dela vrta, ki je bil obdan od visoke ograje. Sem se je navadno umikal ob prostih urah. Nekega dne je eden njegovih mladih tovarišev, ki je bil radoveden, kaj dela Napoleon sam v svojem vrtu, splezal na ograjo in videl, kako urejuje v vojaške vrste kamenčke, katerih velikost je značila čine. Napoleon je bil začul šum ter se ozrl.

Ko je videl, da ga je tovariš presenetil, mu je zapovedal, naj gre z ograje dol. Ta pa ni ubogal majhnega vojskovodje, temveč se je začel norčevati iz njega. Napoleon pa ni bil razpoložen za to, pobral je največjega svojih kamenčkov ter ga zalučil posmehovalcu v čelo. Ta je precej nevarno ranjen padel z ograje.

Pet in dvajset let pozneje, tedaj ko je bil Napoleon na višku svoje slave, so mu nekega dne javili, da hoče z njim govoriti nekdo, ki trdi, da je bil njegov součenec. Ker so se včasih goljufi posluževali te pretveze, da so mogli priti do njega, je dejal Napoleon svojemu adjutantu, naj vpraša prosilca, kako mu je ime. Ker se pa veliki cesar, ko je zvedel ime, na dotičnika ni mogel spomniti, je dejal adjutantu:

— Vrnite se ter vprašajte moža, ali ne bi mogel omeniti kakšnega dogodka, ki bi me spomnil nanj.

Med odmorom v vojaški šoli. Napoleon (v sredi) vodi vojno s kepami.

Adjutant je izvršil povelje in ko se je vrnil, je dejal cesarju, da je prosilec, namesto da bi odgovoril, pokazal brazgotino na čelu.

— Aha, sedaj se pa spominjam, je rekel Napoleon. Vrgel sem mu generala v glavo.

Pozimi l. 1783/84 je padlo toliko snega, da se gojenci niso več mogli igrati na prostem. Vendar je Napoleon predlagal svojim sošolcem, naj si z lopatami zgradijo v snegu obzidje mesta, ki naj bi ga potem eni branili, drugi pa napadali. Predlog je bil z navdušenjem sprejet in Napoleon je vodil napadalce ter kljub junaškemu odporu zavzel utrdbo. Naslednji dan se je začel sneg topiti, a dijaki so se še v poznih letih spominjali, kako je zavzel utrdbo iz snega Napoleon, pred katerim je pozneje padalo zidovje tako mnogih mest.

V vojaški šoli v Briennu je »mali Korzičan« živel sam zase in sanjal o svoji daljni domovini, ki jo je tako zelo ljubil. Še v svoji starosti je dejal, da je tam vse boljše kot drugod, da bi že samo duh tal zadostoval, da bi Korziko uganil z zaprtimi očmi. Kako daleč je bila tedaj ta Korzika s svojimi slapovi, z jasnim nebom, modrim

morjem in svobodnim življenjem za malega dečka, ki je živel pregan na tujih tleh, sredi kredastih planjav, pod vlažnim in sivim nebom!

V teku petih let ga je oče samo enkrat obiskal. Napoleon nikdar ni v tem času zapustil zavoda. Enako zaprt kot napram součencem je bil tudi napram učiteljem. Sicer jih pa pozneje, ko je postal cesar, ni pozabil ter se jim je izkazal hvaležnega. Tako je dal na primer profesorju Dupréju, ki ga je učil lepopisja, pokojnino dvanajst sto frankov.

Napoleonova pisava je bila, tudi ko je bil še dijak, skoraj nečitljiva. Na predvečer bitke pri Castiglionu je poslal komandantu topništva svojeročno pisano povelje, naj mu takoj pošlje dva težka topa. Komandant se je zaman trudil, da bi prečital, kaj stoji pisane na papirju. Naenkrat prihaja k njemu Napoleon v diru.

— Zakaj mi še nisi poslal, kar sem zahteval?

— Nisem... nisem... mogel prečitati Tvojega lista.

— Ti si osel! Uči se čitati!

— A ti, magarac, uči se pisati!

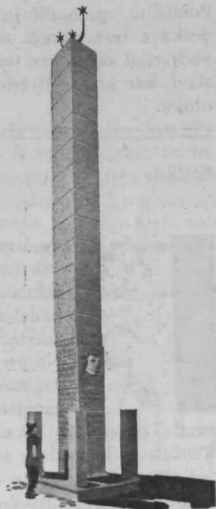
Pozneje je prišel Napoleon v topniški oddelek vojaške šole v Parizu. Znana so imena njegovih tamkajšnjih profesorjev. Eden med njimi menda ni bil posebna luč, kajti v Napoleonu ni spoznal velikega moža. Bil je to profesor za nemščino, po imenu Bauer, brez dvoma Nemec ali Alzačan. Napoleon ga je vedno imenoval »nemškega bedaka«. Bauer je opazil nekega dne, da Napoleona ni v razredu. Povedali so mu, ko je vprašal po njem, da pravkar dela izpit iz topništva.

— Toda, ali zna kaj matematike?

— Kaj? Saj je vendar najboljši matematik na zavodu!

— Jaz sem bil mnenja, je dejal Nemec, da je matematika samo za neumneže.

Ko je prišel Napoleon po končanih študijah v vojaških šolah kot poročnik k nekemu topničarskemu polku najprej v mesto Valence in pozneje v Auxonne, je ves svoj prosti čas porabil za čitanje knjig. Naravnost požiral jih je, in ko je odpotoval domov na Korziko na dopust, je vzel s seboj poln kovček knjig.

Spomenik Napoleonovi Iliriji
v Ljubljani.

Rekel je:

— Tudi kadar nisem imel nikakega dela, sem čutil, da ne smem izgubljati časa!

Nemogoče je reči, kaj je vse prečital in kaj je njegov čudoviti spomin ohranil od tega za vse življenje. Predvsem se je strastno zanimal za zgodovino: za stari vek, za zgodovino Francije in Evrope, posebno pa Anglije in njenih kolonij.

Že v mladosti je kazal, da bo s svojo duševno silo in brezprimerno energijo mogočno vplival na politični pa tudi kulturni razvoj Evrope. Pomislite, prehodil je veliko, težko življensko pot od navadnega dečka s francoskega otoka do cesarja, ki si je po sijajnih načrtih podjarmil skoro ves tedanji civilizirani svet in potem po najsijajnejši slavi, kar je je bil kdo deležen dotlej, zapuščen umrl na samotnem otoku.

GRISA:

Krtača.

Izmed vseh stvari, kar jih je bilo v hiši, je imel Tomažek najrajši veliko krtačo s črnimi ščetinami, ki je ležala na polici. Po ves teden je bila tam, le ob nedeljah in praznikih so jo vzeli zjutraj s police in si izkrtačili praznično obleko, preden so šli v cerkev. Najprej jo je rabil očka, potem po vrsti otroci od najstarejšega do najmlajšega, kakor je velevala nezapisana hišna postava. Šele nazadnje jo je smel prevzeti Tomažek, ki še ni hodil v cerkev, temveč je ostajal s kužetom Renčetom doma, kjer sta čuvala hišo.

Kako se je razlilo veselje po Tomažkovem obrazu, ko je njegov prednik Petrček, dve leti starejši od njega, z glasnim ropotom odložil ščet na mizo!

»Pazi, da ne razbiješ okna in ne drgni s krtačo po zaprašenih tleh,« je dejal očka pred odhodom. Ali Tomažek je vedel, kako je treba ravnati z ljubko, mehko stvarco. Božal jo je z nežnimi ročicami po kosmatem trebuščku, ki se mu je zdel prijetnejši nego Renčetov kodrasti hrbet, pritiskal si jo je na okrogli obrazek, da ga je ščemelo bolj kakor tedaj, ko ga je objel zajetni stric Grogga in ga poščegetal s svojim kocinastim podbradkom po licu, da je zabrcal z vsemi štirimi in se izpulil neokusnemu stricu iz naročja. Po večkrat si je prekrtačil kratke hlače in se nekoč lotil celo svojih novih čevljev, ki so se po dveh, treh potezah zabliskali, da bi se muhi izpoddrsnilo na njih svetli, gladki površini. Ko je nekoč to vpričo bratcev ponovil, so mu ti razložili, da s tisto krtačo ne sme čistiti čevljev, nakar je to opustil.